

השנחה... תכלית

...והגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים" (יואל, ד', י"ח)

הרקע

בגזע הישראלי-פריזי של בקר-חלב גלום פוטנציאל יצרני רב. רצונכם בחלב — 33,408 הפרות אשר בביקורת הניבו בתשכ"ח, בממוצע שנתי, 6,165 ק"ג חלב, — 200 ק"ג שומן, 3.25% שומן, ובוזה הגיעו לשיא עולמי. רצונכם בבשר — הרי אפשר לפטם עגל מגזע החלב שלנו שיגיע בגיל של 14 חודש עד 500 ק"ג משקל חי, בעל תפוקה טובה. פרות מבוגרות, גם הן מספקות בשר מעולה באיכותו ובכמותו (650—750 ק"ג משקל חי).

עדר הבקר בארץ קטן הוא, הן במספרו האבסולוטי והן ביחס לגודל האוכלוסיה: כ- 80,000 פרות, 60,000 עגלות, 38,000 עגלים מייצרים בשנה 400 מיליון ליטר חלב, 23,000 טונות בשר. התנובה הממוצעת בקנה מידה ארצי מסתכמת ב- 5,000 ליטר חלב לפרה. 40% של הפרות עומדות בביקורת חלב רשמית והן מניבות 200 מיליון ליטר חלב, ו- 60% של הפרות שלא בביקורת — גם הן מניבות 200 מיליון, ובסה"כ — 400 מיליון ליטר. יוצא, איפוא, שהתנובה הממוצעת של הפרות שאינן בביקורת היא 4,400 ק"ג (כ- 70% מתנובת הפרות שבביקורת). הייצור הכולל של חלב בארץ הוא 143 ליטר בשנה לגלגולת, הווה אומר — כשתי כוסות חלב לנפש ליום.

האתגר

המספרים הללו מלמדים כי עדיין יש מרחב ניכר להגדלת-הענף ולהעלאת רמת הייצור. ההישגים המקצועיים והכלכליים בעדרים מסוריימים מרמזים שגם ה"מפגרים" מסוגלים להגיע לרמת בעלי השיאים. עלינו להיות חדורים הכרה שהעדר הארצי כולו עשוי מיקשה אחת מבחינת כושר הייצור. זה למעלה מ- 20 שנה פועלות האגודות להזרעה מלאכותית בכל אי-זורי הארץ ועדר הבקר כולו נהנה משירותן.

שני כוון לטיבוח פרה חסונה, בעלת-כושר ייצור ונצילות מזון גבוהים ובעלת משקל וממדי גוף רצויים. בארצנו קיימת האפשרות לעקוב באופן מתמיד אחרי הנעשה בכל עדר ועדר. העדר הטוב ביותר, הוא-הוא המסמל את רמת פרתנו מבחינה גאנאטית. אם במקום פלוני הניבו הפרות למעלה מ- 8,000 ק"ג חלב בשנה הרי אין ספק בכך שהתנובה הזו עשויה להיות נחלת העדר כולו. כשהוא יוחזק ויטופל כראוי מכל הבחינות שהן. אין כיום שום איזור בארץ שאינו מסוגל לעמוד בתביעות הקיצוניות ביותר להשגת תפיקה מקסימאלית מן הבקר שלו; נוכחנו שהמשקים בעמק בית-שאן, בתנאי האקלים, הקשה השוררים בו, הינם מן הצועדים בראש מצעד ההישגים.

כשלפני שנים השיג העדר הטוב ביותר בארץ תנובה ממוצעת של 7,600 ק"ג חלב, ובאחוז שומן נמוך יחסית, סברו רבים כי תנובות גבוהות כאלה קשורות מטבען באחוז שומן נמוך (ואמנם יש צדק כלשהו בטענה זו); אך בינתיים הופיעו גם עדרים עם תנובות שמת-קרבות ל- 8,000 ק"ג ואחוז השומן של חלב פרות אלה הינו בכמה עשיריות גבוה מזה שהושג במשקי השיא בעבר. לא נטעה איפוא כשנציין שהנכס הגאנאטי הטמון בגזע הישראלי-פריזי אינו מנוצל לעת-עתה כמלוא כוחו. כמטרה קרובה נראה — השגת תנובה ממוצעת ארצית של 7,000 ק"ג חלב, ואל נסתפק ב- 6,200 ק"ג של היום; הרי העדרים שמניבים סביב 8,000 ק"ג מרמזים ברורות על אפ-שרות זו.

הדרך

ההכנסה מהבקר באה בעיקר מחלב (60%) ומבשר (40%). בתשכ"ח הסתכמה הכנסה זו בכ- 230 מיליון ל"י, 17% מכלל ההכנסה מהחקלאות. איננו יודעים עדיין כמעט ולא כלום על "היש" שלנו בעדרינו, מלבד תנובות החלב והשומן.

במעקב אחרי השפעת כל פר, בהתוויית מטרות טיפוח, תוך הסתייעות באמצעים חדישים. שוקדים גם על בריאות העדר, גילוי גאנים ראצאסיביים שליליים והכחדתם, תוך הסתמכות על דיווח שוטף בכל מקרה של הופעת וולד בלתי נורמאלי.

טרם הוכחה תורשתיות להתעברות לקוייה, אך ממילא מסולקות בהמות פרובלמטיות, ואף משפחות שלמות מוצאות לשחיטה עם צמצום העדר מחמת "גזירות" בשיווק החלב או כש מחיר הבשר הוא גבוה. טיפוח והשבחה מותנים בביקורת וסלקציה. צריך להמשיך בבחירה קפי דנית של חומר הרבייה. אפשר להיעזר בויזמה מחוץ-לארץ לשם גיוון קווי-דם, אך בדרך כלל מהווה העדר הישראלי יסוד איתן ועליו אפשר לבנות המשך פיתוחו. בשום מקרה לא הצדיקה עצמה הכלאה בכל גזע אחר; אין תרופות-פלא שמקצרות את הדרך להצלחה.

הרחבת שיווק החלב ושיפורו, פירסום ופיר-סומת, חקר אורח-החיים והתזונה של האוכ-לוסיה הישראלית, ביקורת-החלב, שיווק בקר בחוץ-לארץ, ייעול בתי-המטבחים, שיכלול הי מימשק, העמקת המחקר וההדרכה, פעילות במוסדות הקובעים את מדיניות הייבוא החק-לאי, כל אלה הינם בחזקת גורמים שזקוקים להתערבות תקיפה מצד ציבור הבוקרים, וזו כשלעצמה הינה כבר בבחינת השבחה תכליתית הניתנת לביצוע.

התכלית

אם עבודה ארגונית-מעשית תלך יד-ביד עם שקידה על התקדמות טיפוחית מתמדת, נפיק מהבקר שלנו מרבית התועלת.

קרננו תעלה בעיני הגויים ובעיני עצמנו ואנחנו נהיה מרוצים ממעשי-ידינו, כדברי החכם באדם, לאמור: "מאור עינים ישמח לב, שמועה טובה תדשן עצם..."

(משלי, ט"ז, ז)

מנחם צנטנר

שריד, ינואר 1969

טרם למדנו לדעת מהו דיוקנה, לכל דקדוקיו של הפרה המצטיינת שלנו. אנחנו צריכים לרכוש ידיעה מדויקת בנדון. עלינו למדוד, לשקול, לצלם, להעריך ולשפוט את פרותינו בעודן בחיים ולנתח ולבדוק אחרי מותן את כל פרות-העילית שלנו; כלומר — כל פרה שהניבה מעל 10.000 ק"ג חלב בתחלובה נור-מאלית בגיל הבגרות, 9.000 ק"ג בגיל התח-לובה השניה ו-8.000 ק"ג בתור מבכירה. עיבוד נתונים כאלה וסיכומם המדעי יסייע לנו להסיק מסקנות ולצור את הדגם של "עגל-הזהב" ושל "מלכת-הפרות" שלנו. ייתכן מאוד כי תוצאות הניתוח של הטיפוס הישראלי יגלו סטיות מסויימות מהגזע ההולשטיין-פריזי (שחור לבן) שבארצות חוץ. מיבנה הגוף (האקס-טארייר) לא יראה עוד כה מחודד ("זוויתי"), מירקם העטין לא יהיה עוד כה עדין, תכונה בעלת חשיבות בחליבת ידיים, אך פחות חשובה בחליבה מיכאנית. יציבת הרגליים הקדמיות ומיבנה כל החלק האחורי של הפרה יקבלו וודאי "תיקונים קוסמטיים" מסויימים. באשר לצבע — נקפיד ודאי גם בעתיד על השחור-לבן, אם כי לא נדקדק בחלוקה הסימאטרית על פני גוף הפרה. נלמד עוד אם יש מתאם בעל ערך בין משקל-הגוף לבין תנובת החלב ומה הוא ועוד ועוד.

דא והא

מיליוני לירות הושקעו במכונות-תערובת, אך טרם בוצע מחקר יסודי על הנעשה בהם ול-התאים את תוצרתם לדרישות המעורכנות ביותר של לקוחותיהם.

לא צריך להיות בהול באופן עיוור להישגי-שיא. יש ותנאים מקומיים מצדיקים הזדקקות למרעה טבעי, לתוצרי-לואי זולים מבתי-חרושת (סוכר, פירות, בירה וכו') ששכרם בצידם אם כי תנובת החלב תקטן במידת-מה.

חליבת פעמיים ביום, אך היא עשויה להש-תלם כשתשתלב במערך-עבודה מסויים, אם כי היא גורמת לפחיתת חלב כדי 10%. לאגודות להזרעה — חלק רב בקידום הענף, המתבטא